

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
АСОЦІАЦІЯ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ
СПЕЦІАЛЬНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ –
ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ
СУЧАСНОГО БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА**

Київ 2009

*О. А. Садохіна, завідувач інформаційно-бібліографічного відділу
бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету*

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ

Розглянуто питання підвищення інформаційної культури користувачів в умовах інформаційно-освітнього середовища бібліотеки ВНЗ. Висвітлено досвід бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету з розвитку інформаційних компетенцій викладачів і студентів.

Ключові слова: *інформаційна культура, інформаційно-освітнє середовище, бібліотека Криворізького державного педагогічного університету.*

Сучасне суспільство характеризується прискореним темпом розвитку техніки, створенням нових інтелектуальних технологій, перетворенням інформації на найважливіший глобальний ресурс сучасної цивілізації. Інформація та знання – головна перетворювальна сила суспільства, отже, інтелектуальний розвиток особистості залежить від здатності своєчасно знаходити, отримувати, адекватно сприймати і продуктивно використовувати нову інформацію.

Входження людської цивілізації в інформаційне суспільство і суспільство знань висуває якісно нові вимоги до системи освіти. Метою освіти стає не тільки підготовка людини до майбутньої діяльності (передусім, професійно) завдяки накопиченню якомога більшого обсягу готових, систематизованих, істинних (в силу авторитету науки) знань, а й розвиток творчо мислячої особистості, яка володіє способами опанування наявних і продукування нових знань.

Характер принципів змін, що відбуваються в системі вищої освіти, відображається в понятті *нова парадигма освіти*. Це своєрідна стратегія освіти для майбутнього, гасло якої – «навчання впродовж життя». Спрямування навчального процесу не тільки на засвоєння студентами базових знань, а й на формування в них умінь і потреби самостійно

засвоювати нові знання впродовж всього життя, вміння використовувати їх в професійній діяльності, забезпечить конкурентоспроможність майбутніх фахівців.

У новій парадигмі освіти значна роль відводиться «інформаційній складовій», яка має принципово важливе значення як для тих, хто навчає, так і для тих, хто навчається. Отже, успішність особистості, результати її навчально-пізнавальної, викладацької, професійної діяльності відзначаються рівнем її інформаційної культури, яка виявляється в умінні усвідомлювати та формулювати власні інформаційні запити; у готовності й умінні оперувати різними джерелами інформації, здійснювати їх свідомий вибір; у вільній навігації в інформаційних потоках; у знанні та самостійному використанні на практиці алгоритмів роботи з інформацією, у спроможності створювати, зберігати та розповсюджувати інформацію, використовувати її в різноманітних пізнавальних і життєво-практичних ситуаціях [3, с. 19].

Інформаційна культура (ІК) формує способи взаємодії студентів і викладачів на основі інформаційних технологій та на основі інформаційної компетентності розвиває вміння і навички роботи з інформацією. Розвиток ІК вимагає наявності відповідного багатогранного середовища ВНЗ і способів взаємодії з ним. Як базова цінність в інформаційній культурі виступає навчальна і наукова інформація, її аналітико-синтетична переробка. Студенти та викладачі зосереджують увагу на цій інформації, співпрацюють у роботі з нею, співвідносять, зіставляють і порівнюють інформаційні блоки, удосконалюють практичні навички, створюють нові матеріали тощо. В освітньому середовищі ВНЗ з'являються комп'ютерні класи, спеціалізовані веб-сайти, комп'ютерні навчально-методичні матеріали, норми і правила, які обумовлюють порядок використання інформаційних технологій. Реалізуються відповідні управлінські дії, спрямовані на створення інформаційно-освітнього середовища: проводиться забезпечення відповідною технікою, обладнання аудиторій.

Досягнення нової якості освіти залежить й від рівня бібліотечно-інформаційного обслуговування, отже, особливого значення набуває бібліотека вищого навчального закладу як своєрідний інформаційний центр забезпечення освітньо-наукової діяльності та як центр навчання умінням і навикам роботи з інформацією.

Формування та розвиток ІК викладачів і студентів засобом інформаційно-освітнього середовища бібліотеки ВНЗ передбачає, що вони не просто засвоюють інформаційні засоби і технології (навчаються користуватися ними для вирішення поточних завдань), а й опановують їх (використовують для отримання особистісних, професійних і соціально перспективних рішень) [2, с. 7].

Сучасні процеси становлення інформаційного суспільства, зміни в системі вищої освіти зумовили нові вимоги до професійної діяльності викладачів ВНЗ та підготовки майбутніх фахівців. Аналіз професійних вимог до викладача вищого навчального закладу, визначених у державних документах і наукових публікаціях, дає підстави стверджувати, що інформаційна культура є важливою складовою професіоналізму і має бути сформованою у процесі фахової підготовки. Викладач ВНЗ має бути готовим до ефективного опрацювання значного обсягу інформації, яка становить основу фахової компетентності; уміти використовувати сучасні інформаційні технології в процесі професійної діяльності (для здобуття, узагальнення, систематизації навчальної, наукової інформації); спрямовувати діяльність на постійне збагачення власних знань (фахових, педагогічних, методичних). Викладач повинен виступати не тільки як транслятор інформації, що викладає зміст і сутність навчального матеріалу, а як її інтерпретатор, систематизатор, який формує у студентів цілісну систему знань і умінь відповідно до логіки своєї навчальної дисципліни. Викладач повинен виконувати роль організатора і керівника навчально-пізнавальною діяльністю студентів, забезпечувати можливість формування у студентів належної мотивації до учіння, прищеплювати їм

розуміння необхідності оволодіння інформаційною культурою як однією з передумов особистісної самореалізації.

Педагог вищої школи повинен турбуватися про формування у студентів життєвої потреби у безперервній самоосвіті, самовдосконаленні, розвитку умінь і навичок самостійного навчання, постійного поповнення та оновлення своїх знань, розвитку професійної культури. Саме інформаційна культура є однією зі складових професійної культури, продуктом різноманітних творчих здібностей людини. Завдання викладача ВНЗ – сприяти формуванню нового типу мислення, який виявляється в орієнтації на саморозвиток і самонавчання. Необхідна цілеспрямована і комплексна підготовка майбутніх фахівців, що включає широкий спектр не тільки інформаційних знань і умінь, але й інформаційних компетенцій, пов'язаних із пошуком, відбором і критичним аналізом інформації, здатністю самостійно добувати і витворювати нові знання [1, с. 44].

Однак для можливості успішного вирішення цього важливого завдання педагог сам повинен постійно поповнювати свої знання, турбуватися про зростання професійної майстерності, стратегічно та інноваційно мислити, бути по-справжньому творчим і активним дослідником, креативною особистістю. Йдеться також про те, щоб викладачі вищої школи не тільки самі досконало володіли ефективними методами пошуку інформації, раціональними прийомами її переробки, а й як педагоги, змогли навчити своїх студентів. Вирішення цих завдань приведе до підвищення якості навчальної та наукової роботи, розвитку інформаційної компетентності викладачів і студентів, їх успішній самореалізації.

Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету активно працює над підвищенням інформаційної культури викладачів і студентів, забезпечуючи цілеспрямовану діяльність з оптимального задоволення інформаційних потреб із використанням як традиційних, так і

нових інформаційних технологій, що є важливим фактором успішної навчальної, наукової, професійної діяльності.

Процес розвитку інформаційної культури викладачів і студентів потребує індивідуального та диференційованого підходу, підбору методик з урахуванням професійної спеціалізації користувачів, рівня їхніх інформаційних потреб та інформаційної підготовки, наявних навичок володіння комп'ютерною технікою. У бібліотеці КДПУ ІК формується у таких напрямках: робота з удосконалення комплектування та розкриття бібліотечного фонду; систематичне вивчення динаміки інформаційних потреб користувачів, особливо пов'язаних із навчально-пізнавальною, науково-професійною діяльністю; створення комфортних умов для користувачів; удосконалення роботи з підвищення рівня бібліотечно-бібліографічних та інформаційно-комп'ютерних знань; популяризація та реклама інформаційних послуг бібліотеки.

Важливими факторами, що забезпечують ефективність розвитку інформаційної культури особистості в умовах інформаційно-освітнього середовища бібліотеки є:

- великий інформаційний потенціал, який закладений в якості бібліотечного фонду, довідково-бібліографічному апараті, що включає електронний каталог і традиційні каталоги та картотеки, різноманітні бібліографічні посібники, в т. ч. й створені інформаційно-бібліографічним відділом бібліотеки, що надають допомогу в професійній освіті, самоосвіті, науково-дослідній роботі та підвищенні рівня інформаційної культури викладачів та студентів;
- накопичений досвід інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів;
- використання в роботі новітніх інформаційних технологій.

Підвищення інформаційної культури викладачів та студентів КДПУ базується на системності, інтегративності, безперервності, діяльнісному

підході. Бібліотечні працівники намагаються виконувати функції не тільки посередників і консультантів в здобутті інформації, а й певною мірою організаторів у галузі управління знаннями. Вирішення завдань із розвитку ІК користувачів бібліотеки спрямоване на оволодіння ними раціональними прийомами самостійного пошуку інформації як традиційним, так і електронним способом; опанування формалізованих методів аналітико-синтетичної переробки інформації; застосування традиційних та інформаційно-комп'ютерних технологій для підготовки і оформлення результатів своєї самостійної наукової та навчально-пізнавальної діяльності.

У бібліотеці КДПУ створені комфортні умови для навчання користувачів основам інформаційної культури в електронній читальній залі з доступом до електронного каталогу, повнотекстових баз даних, пошукових систем, ресурсів Інтернету.

Ефективним засобом підвищення ІК викладачів є проведення інформаційно-ділових зустрічей – Днів кафедри. Мета таких заходів – розкрити інформаційні можливості бібліотеки, ознайомити з інноваціями в її діяльності та виробити разом із викладачами нові шляхи подальшого ділового партнерства. Обговорюються питання ефективного використання інформаційних ресурсів книгозбірні КДПУ, вирішуються питання комплектування та книгозабезпеченості навчальних дисциплін, надаються консультації. З метою якісного і оперативного інформування викладачів призначено інформаторів-референтів, які безпосередньо знайомляться з відібраною бібліографією інформацією, аналізують її та передають на кафедру. Чітко налагоджений зв'язок із кафедрами через інформатора-референта дозволяє забезпечити викладачів цінною інформацією, необхідною для ефективної організації освітньо-наукової діяльності, адже прискорюється збір та переробка даних.

Постійно удосконалюється інформаційна підготовка студентів. Головними завданнями формування ІК є навчити студентів працювати з

інформацією, наблизити навчання до конкретних інформаційних проблем, а також створити умови для саморозвитку і самовдосконалення. На заняттях студенти отримують комплекс знань і умінь, необхідних для користування електронними і традиційними інформаційними ресурсами; навчаються технології підготовки і оформлення навчальних та науково-дослідних робіт.

Веб-сайт – один з ефективних і зручних засобів підвищення рівня інформаційної культури користувачів бібліотеки. На сайті бібліотеки КДПУ представлені алгоритми пошуку інформації в традиційному і електронному каталогах, приклади оформлення бібліографічного опису в списках джерел у навчальних і наукових роботах.

Швидкий розвиток нових інформаційних технологій призвів до необхідності серйозно переглянути традиційні форми роботи з підвищення ІК викладачів і студентів і звернутися до нових – найефективніших і найоптимальніших форм для навчання користувачів бібліотеки, які надають перевагу електронній продукції і послугам. У планах книгозбірні КДПУ – створення навчальної системи для дистанційної освіти, презентацій інформаційного характеру, що збагатять і розширять вплив на користувачів. Це дозволить раціональніше використовувати ресурси бібліотеки з метою найбільш ефективного розвитку інформаційних компетенцій викладачів і студентів.

Література

1. *Гендина, Н. И.* Образование для общества знаний и проблемы формирования информационной культуры личности / Н. И. Гендина // Научные и технические библиотеки. – 2007. – № 3. – С.40–48.
2. *Збаровская, Н.* Информационная культура личности: проблемы формирования / Н. Збаровская // Библиотечное дело. – 2005. – № 1. – С. 7–8.
3. *Рубан, А.* Науково-методичне забезпечення формування інформаційної культури / А. Рубан // Вісник Книжкової палати. – 2006. – № 7. – С. 19–21.